

XXI ҒАСЫР ФИЛОЛОГИЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ТИГУ

Jilia
LINGUA ЯЗЫК

Lakehead
UNIVERSITY
EXCEPTIONAL. UNCONVENTIONAL.

SDU
SULEYMAN DEMIREL
UNIVERSITY

**XXI ҒАСЫР ФИЛОЛОГИЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕРІ**
халықаралық ғылыми-теориялық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ
2-3-маусым 2017 ж.

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-теоретической конференции
**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ В XXI
ВЕКЕ**
2-3 июня 2017 г.

MATERIALS
of International Scientific-theoretical Conference
**CURRENT PROBLEMS IN PHILOLOGY OF THE 21ST
CENTURY**
June 2-3th 2017

СОДЕРЖАНИЕ

ПЛЕНАРЛЫҚ МӘЖІЛІС *** ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ

<i>James Aldridge</i> Teaching and Learning English in the 21st Century	7
<i>Eidukevičienė Rūta</i> Discourse analysis of the recent official thematic tourist routes in Kaunas	7
<i>Seth A. Agbo</i> Teaching and Learning English as a Second or Foreign Language in the 21 st Century	12
<i>Edgar Hoffmann</i> Образ российского бизнеса в немецкоговорящих странах	12
<i>Edward McPherson</i> Innovative methods in teaching English	17
<i>Акбаров А.</i> The Impact of Social Media on the Second Language Acquisition: Social Threats that Clogs the Minds	19

ТІЛ, МЕДИА ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ
 ЯЗЫК, МЕДИА И КУЛЬТУРА

<i>Reinhard Heß M.</i> Russian influence on Uyghur: New material from Almaty	20
<i>Алиакбарова А.Т., Мадиева Г.Б.</i> Явление языковой трансмиссии в казахской антропонимии	20
<i>Ахметбекова А.М.</i> Микроструктура терминологических словарей толкового типа	25
<i>Баймурзина А., Ахметжанова З.К.</i> «Тектілік» концептісі: мәні және құрылымдық компоненттері	30
<i>Дарбанов Б.Е., Дарбанов М.Е.</i> Теория схемы, фрейм, скрипт, сценарий как модели понимания текста	34
<i>Жунусова Ж.Н.</i> Элементы невербальной коммуникации виртуального пространства	40
<i>Иса Г.</i> Терминжасамдағы Алаш кезеңі	43
<i>Мәмбетова М.Қ., Мәмбетова А.Қ., Медетбекова П.Т.</i> Тілдік санадағы клишелік құрылымдар (ресми-іскери тіл материалы бойынша)	47
<i>Пак Н.С., Утельбаева Н.М.</i> Self-, Peer- and Teacher's Assessment of Students' Assignments on Writing in the English Language Courses	52
<i>Сейдикенова А.С., Жанасбаева Б.</i> Студенттерді шетелдік мәдени ортаға қалай даярлау қажет?	56
<i>Сорочяну Е.</i> Хлеб и его символика в обычаях и обрядах гагаузов, связанных с рождением и первыми этапами жизни ребенка	61
<i>Таубаев Ж.Т.</i> Саяси дискурста қолданылатын стратегия мен манипуляция түрлері	65
<i>Таусоғарова А.Қ.</i> Бұйрық рай формаларының иллюкутивтік сөйлеу актілеріндегі функционалды-семантикалық ерекшеліктері	69
<i>Ху Я Вэй, Касымова Р.Т.</i> Средства реализации речевого акта «приветствие» в русском и китайском языках	73

ТІЛ ЖӘНЕ САЯСАТ. КӨПТІЛДІЛІК ЖӘНЕ КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ
 ЯЗЫК И ПОЛИТИКА. МНОГОЯЗЫЧИЕ И МНОГОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

<i>Ван Су Янь</i> Концептуальная метафора в политической лингвистике	76
<i>Жолдасова Г.</i> Использование интернет-ресурсов при обучении иностранному языку	78
<i>Зулпукаров К.З., Амиралиев С.М.</i> Семантическая структура киргизского слова с точки зрения ханью	83
<i>Зулпукаров К.З., Амиралиев С.М.</i> Смысловое строение киргизских словосочетаний с точки зрения китайского языка	87
<i>Зулпукаров К.З., Амиралиев С.М.</i> Смысловое строение киргизских предложений с	

Примечания:

- ¹ Dizça babusu – фея-вещунья, предсказывающая при рождении ребенка его судьбу. Этимология имени феи достаточно прозрачна: бабка, которая на коленях испрашивает у Бога судьбу для новорожденного (dizça babusu – букв. ‘бабка, которая на коленях’, продолжение значения легко домысливается).
  - ² Метла, соль и металл (серебро, железо) выступают как оберег и орудие отгона нечистой силы.
  - ³ Аналогичный обряд встречается у соседних народов: болгар, молдаван, украинцев и русских.
  - ⁴ В Болгарии, Сербии, Хорватии, Македонии обряд посещения и одаривания роженицы и новорожденного также совершается дважды, и каждый раз выпекаются сакральные хлебы [5: 67].
1. Курогло С.С. Семейная обрядность гагаузов в XIX – начале XX века. – Кишинев: Штиинца, 1980. – 138 с.
  2. Манов А.И. Потеклото на гагаузите и техните обичаи и нрави. В две части. – Варна, 1938.
  3. Мошков В. Наречия бессарабских гагаузов // Образцы народной литературы тюркских племен, изд. В. Радловым. Часть X. – СПб. – 1904. – 548 с.
  4. Мошков В. Родины и крестины // Гагаузы Бендерского уезда. Этнографическое обозрение. – Москва: Типо-литография А. В. Васильева и К^о, 1900. – Кн. XLIV – № 1. – С. 17-34.
  5. Панкова В.Ю. Терминология и ритуальные функции хлеба в южнославянских родинных обрядах // Символический язык традиционной культуры. Балканские чтения – II. – Москва: ИСБ РАН, 1993. – С. 63-74.
  6. Седакова И.А. Балканские мотивы в языке и культуре болгар. Родинный текст. – М.: Индрик, 2007. – 432 с.
  7. <http://www.etimolojiturkce.com>.

САЯСИ ДИСКУРСТА ҚОЛДАНЫЛАТЫН СТРАТЕГИЯ МЕН МАНИПУЛЯЦИЯ ТҮРЛЕРІ

Таубаев Ж.Т.

әл-Фараби ат. ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан
zharasxiansheng@mail.ru

Түйіндемe: Берілген мақала саяси дискурс қолданылатын кейбір стратегиялар мен манипуляция түрлерін қамтиды. Автор дискурс, саяси дискурс ұғымын зерттеген отандық және шетелдік ғалымдардың жан-жақты анықтамаларын бере отырып, солардың негізінде өзінің де анықтамасын береді. Мақалада саяси коммуникация мен саяси дискурс айырмашылығы да тілге тиек етіледі. Стратегия мен манипуляцияның бірнеше түрлері анықталды, атап айтсақ референтты және аргументты манипуляция. Мақала соңында саяси мерзімді баспаларда манипуляцияны жүзеге асыруға ықпал ететін кейбір лингвистикалық факторлар айтылып және оларға нақты мысалдар келтірілді.

Тірек сөздер: дискурс, саяси дискурс, саяси коммуникация, стратегия, манипуляция

Резюме: Данная статья рассматривает некоторые виды стратегии и манипуляции в политическом дискурсе. Автор констатирует всестороннюю дефиницию дискурса и политического дискурса зарубежных и отечественных ученых. А также дает свое видение к определению этих вышеуказанных терминов. Даны виды стратегий и манипуляций, в частности референтные и аргументные манипуляции. В конце автор приводит некоторые лингвистические факторы которые способствуют реализации манипуляции в периодических изданиях и приводит реальные примеры.

Ключевые слова: дискурс, политический дискурс, политическая коммуникация, стратегия, манипуляция

Abstract: The given article considers some types of strategies and manipulation in political discourse. Author gives comprehensive definitions of own and foreign scientists to the notions discourse, political discourse and on the base of them proposes his own definitions. There is identified some types of strategies and manipulation, in particular referent and argumentative manipulation. By the end of the article, author demonstrates some linguistic factors that are affected on manipulation realization and gives real examples.

Key words: discourse, political discourse, political communication, strategy, manipulation

Ғылымда, соның ішінде тіл білімі саласында анықтамалары ауқымды, мағынасы даулы, бір сөйлеммен жеткізе алмайтын терминдер көп. Олардың қатарына *мәдениет*, *концепт*, *тіл*, *парадигма* және тағы басқа терминдер кіреді. Солардың қатарына *дискурс* деген терминді жатқызуға болады. Дискурс пәнаралық ұғым болағндықтан, оны ер ғылым саласы өртүрлі өз саласына негіздеп, анықтама береді. Сол себепті қазіргі ғылымда дискурс ұғымының аясы

өте ауқымды. Осыған байланысты біріншіден, аталған термин өте танымал десе де болады. Екіншіден, қазіргі лингвистика ғылымында «дискурстық төңкеріс» орын алғандықтан, терминнің қоданылуы аясы өте кең.

Дискурс, саяси дискурс ұғымына жан-жақты анықтамалар беріп, оның құрылымын, семантикалық ерекшеліктерін, қарастырған шетелдік және отандық зерттеушілер Т. ван Дейк, В.Е. Чернявская, В.Н. Ярцева, Е.И. Шейгал, В.З. Демьянков, Т. Милевская, Ж. Дюбуа, Б.А. Ахатова, Г. Әзімжанова, Г. Матжанова, Д. Әлкебаева, З.Ш. Ерназарова, Г.Г. Бүркітбаева, Ж.Қ. Ибраева және тағы басқа ғалымдарды атап өтуге болады.

Латын сөзі «discursus» бастапқыда мынадай мағына білдірген:

- 1) Жүгіру (өр тарапқа);
- 2) Қарсыластарының әскерін шектеу мақсатындағы арнайы екі бағыттағы әскери шабуыл (rincer movement) [1].

Француз тілінде лингвистикалық термин: discourse direct, discourse indirect, parties du discours (төл сөз, төлеу сөз, сөз табы). Тек Эдмунд Спенсердің жұмысында discourse семасы **әскери әрекет және соғыс үдерісі** (process of combat) деген мағына сақталған.

Осыған байланысты ой қорытындымыз, соғыс әрекеті ұғымы кейіннен сөз әрекеті, сөйлеу әрекеті, сөйлеу жарысы, ұрысы мағынасына ауысуы әбден ықтимал. Өйткені дискурс мәтінге қарағанда ықпалы бар, өмірден алынған, әлеуметпен тығыз байланысты алынған коммуникативті әрекет.

М. Стаббс дискурстың негізгі сипаттамаларын былайша анықтайды:

- 1) формальды тұрғыдан дискурс – сөйлеммен салыстырғанда сөйлемнен үлкен тіл бірлігі;
- 2) мазмұндық тұрғыдан дискурс тіл әлеуметтік мәнмәтінде қолдану деп түсіндіріледі;
- 3) ұйымдастырушылық жағынан дискурс интерактивті, яғни дискурсқа диалогтық қасиет тән [2, 55].

Ал Т.А. ван Дейктің айтуынша: «дискурс – тілдік формалардың, мағыналардың, әрекеттердің өте күрделі бірлігі және ол «коммуникативтік оқиғаға» сәйкес келеді» [3, 46].

Ярцева В.Н. дискурске мынадай анықтама береді: «экстралингвистикалық, прагмалингвистикалық, әлеуметтік-лингвистикалық және басқа факторлармен байланысқан мәтін жиынтығы»; белгілі оқиға негізінде алынған мәтін; адамдар арасындағы қарым-қатынас пен сана тегіктерінің өзара қарым-қатынасының құрамдас бөлшегі ретінде қатысатын белгілі бір мақсатқа бағытталған сөйлеу. Дискурста сөйлеу паралингвистикалық элементтерді қамтиды және өмірдің күнделікті «өмір сүру формасымен» байланысты болады (репортаж, инструктаж, салиқалы әңгіме) [4, 136].

Г.Г. Бүркітбаеваның айтуынша: «Дискурс – белгілі бір коммуникативті жағдаятта жүзеге асатын және нәтижесінде мәтін не тақырыптық біріккен мәтін пайда болатын екі немесе одан да коммуниканттардың ауызша немесе жазбаша сөйлеу қарым-қатынасын айтамыз» [5: 5].

Демек, дискурс – ол жай ғана мәтін немесе мәтін фрагменті, нарратив, сөйлеу әрекеті деп анықтама берудің қажеті жоқ деп ойлаймыз. Жоғарыда аталған ғалымдардың жұмысына сүйене отырып, дискурстың тек мәтін тұрғысында емес, коммуниканттардың аялық білім негізінде сөйленімді айтуы және қабылдауын сипаттайтын коммуникацияның әлеуметтік контексті (мәнмәтін) ретінде қарастыруымыз керек. Яғни, дискурс – тілдік бірліктер немесе сөйлеу әрекеті арқылы коммуниканттардың когнитивті деңгейі, әлемдік бейнесі өзара қарым-қатынасқа түсетін әлеуметтік коммуникативті әрекетті айтамыз. Бұл жағдаяттың барлығын дискурс-талдау қарастырады.

Жалпы әлеуметтік лингвистика тұрғысынан дискурс **тұлғалық (тұлғаға бағытталған)** және **институционалды (мәртебе бағытталған)** деп екіге бөлінеді. Біріншісі бірін-бірі жақса танытын, білетін коммуниканттар арасында болатын қарым-қатынасты білдірсе, екіншісі әлеуметтік топтар арасындағы қарым-қатынасты білдіреді. Мәртебе бағытталған дискурс **институционалды дискурс** болып табылады. Ол әртүрлі әлеуметтік топтардың тілдік өзара қарым-қатынасын немесе түрлі институттардың бір-бірімен қатынасын не саяси

институттар аясында өзінің мәртебелік-рөлдік мүмкіндіктерін жүзеге асыратын адамдар арасындағы қарым-қатынасын білдіреді [6: 190-191].

Саяси дискурс осының ішінде институционалды дискурстың формасы болып табылады. Бүкіл партия съезді, парламент дискуссиялары, президент жолдауы барлығы институционалды дискурс, соның ішінде саяси дискурсқа жатады.

Вольфганг Тил бойынша «Саяси дискурс - саяси процесс немесе бір-бірімен өзара байланысқан бір немесе бірнеше өзара саяси тақырыптардағы саяси тілдің нәтижесі, көрінісі» [7, 8].

Ахатова Б.А. бойынша «Саяси дискурс – мәтіндер жинағы мен экстралингвистикалық факторларды қамтитын нақты саяси жағдайда нақты қатысушылармен құрылатын дискурсты атаймыз» [8, 7]. Б.А. Ахатова саяси дискурсты «саяси әрекеттің вербалданған жиынтығы ретіндегі институционалды дискурс (белгілі бір әлеуметтік топ өкілдерінің қарым-қатынас)», - деп қарастырады. Е.И. Шейгал «Саясатқа қатысты кез-келген сөйленімдер, субъект, адресат саяси дискурс болып табылады» деп атап өтеді [9, 33].

Яғни саяси дискурста міндетті түрде *саяси әртістер* болуы тиіс және саяси жағдайда (парламент жиыны, үкіметтегі министрлер кабинетінің кеңесі) жүзеге асуы тиіс. Бірақ біржағынан саяси тақырыпқа қатысты барлық сөйленімдер де саяси дискурс болып табылуы да мүмкін. Біздің пайымдауымызша, саяси дискурс ол нақты саяси өткір тақырыпта саяси білімі бар «саяси әртістердің» қатысуымен жүзеге асатын ауызша немесе жазбаша үдеріс. Яғни дискурсты адекватты, ықпал ете отырып қолданатын адам ол тек саяси білімі бар саясаткерлер. Ал саяси тақырыпқа қатысты кез келген сөйленімдер – саяси коммуникацияға жатады деп ойлаймыз. Мысалы, таксиге отырған екі қарапайым жұмыссыз адамдар саясат тақырыбынды өңгіме қозғап, өздерінің үкіметке көңілі толмайтынын айтулары да мүмкін. Яғни ешқандай компетентті саяси әртістер жоқ және саяси ортада (институционалды) жоқ.

Саясат саяси дискурста көрініс тауып, саяси дискурс арқылы жүзеге асады. Ал саяси дискурс ықпалы саяси стратегиялар мен манипуляция арқылы жүзеге асады.

А. ван Дейк бойынша, стратегия – бұл «басқа коммуниканттар туралы ақпарат жеткіліксіз кезінде локальді және жұмсақ басқару жолымен мәселені оңтайлы тұрғыда шешуге бағытталған когнитивті қарым-қатынас сипаттамасы» [3, 274].

Е.И. Шейгал саяси дискурстағы келесі стратегиялар түрін көрсетеді:

- *жасыру (вуалирования) стратегиясы*, жағымсыз ақпаратты, фактіні айқын етіп көрсетпеу;

- *мистификация стратегиясы* (ақиқатты бұрмалау арқылы саналы түрде адасушылыққа бой беру);

- *анонимділік (деперсонализация) стратегиясы* саясаткердің өз бойынан жауапкершілікті алу [9, 68].

Бұл стратегиялар қатарына А. Финскидің келесі стратегия түрлерін жатқызуға болады: *ретификация стратегиясы* (жаудың бейнесін жасау), *делегитимизация стратегиясы* (оппонент бейнесін бұзу) және *амальгамдық стратегия* («біз» - дискурс) [10, 86].

Финскидің топтастырған стратегиясының талдайтын болсақ, біздің ойымызша оның негізгі мақсаты *өзім / өзге* бинарлық оппозицияны жүзеге асыру. Яғни, жаудың бейнесін жасау және оған қарсы жақтастарынды үгіттеу. Саяси дискурста қолданылатын «өзім» маркерін білдіретін лексикалық бірліктер қатарына *вокативтер (қаратпа сөздер)* жатады. Олардың саяси дискурста өте жиі кездесетіні адресанттың адресатты «өзінің» қатарына қосу құлшынысымен түсіндіріледі. Мысалы:

Қымбатты достар! Серіктестерім мен тілектестерім! Болып өткен президенттік сайлау біздің қағам бірлестігінің күшін нақты айғақтап берді (Е.Қ., 30 сәуір 2015). Бұл жердегі *серіктестерім, тілектестерім* вокативті сөйлеу актілері болып, жақтастарын өз жағына тартып, «өзім» жүйесін жүзеге асырып тұр.

Саяси стратегияның құрамдас бөлшегі не жүзеге асырушы құралы ретінде манипуляцияны айтсақ болады. Манипуляция әлемдік Кэмбридж сөздігінде мынадай

анықтама берілген: «Әділетсіз немесе алдау, арбау арқылы біреуді не бірнәрсе өз мақсатына пайдалану арқылы бақылау» [11].

Михалева О.П. манипуляцияны «адресаттың өз бетінше құрай алмайтын және оның ойлауына сәйкес келмейтін манипулятордың ниетін, ұстанымын, діндеміні психикасына жасырын тұрғыда енгізуге бағытталған психологиялық ықпал ету түрі» [12, 98].

Манипуляция «адамның санасыз түрде әрекет істеуіне итермелеу немесе өзінің қалауына, пікіріне, ниетіне қарсы әрекет жасауға итермелейтін ерекше ықпал түрі» [13, 72].

Ахатованын Б.А. көрсетуі бойынша, ақпараттық жанартулардың сипатына қарай саяси дискурста келесідей манипуляция түрлері байқалады:

1. **Референциалдық манипуляция** – шындық болмысты сипаттау кезінде денотат / референт бейнесін бұрмалау; а) **фактологиялық манипуляция** – фактілерді бұрмалау (өтірік айту, асыра сілтеушілік, толық ақпаратты айтпау, референциалдық белгісіздікті тудыру). Фактологиялық манипуляция саяси қарсыласты дискредитациялау үшін, оның саяси дәрежесін төмендету мақсатында қолданылады. Ақпаратты бұрмалау не ақпаратты толық айтпау не ақпаратқа жалған ақпарат қосу арқылы оппонентті дискредитациялау жүзеге асады; ө) **фокустық манипуляция** (прагматикалық фокусты өзгерту арқылы денотаттың қабылдауы да манипулятордың діндеген мақсатына қарай өзгеріп отырады). 2. **Қарым-қатынастың постулаттарын бұрмалаумен байланысты аргументтік манипуляция**: мәтіннің даму логикасын немесе тұтастығын бұрмалау (жауаптан қашу, басқа тақырыпқа көшу түрінде); **дәлелдеу міндемінен бұлтару** – яғни белгілі бір көзқарасты дәлелдеуді қажет етпейтіндей етіп ойды не пікірді хабарлау немесе нақтылық квантификаторын түсіріп тастау мен белгісіздік квантификаторын енгізу арқылы ақпаратты толық, жан-жақты бермеу [8, 98].

Осы айтылғандардың негізінде манипуляция дегеніміз:

- а) психологиялық, психикалық құрылымына ықпал ету ешқандай физикалық күш көрсетусіз;
- ө) манипуляция жасырын түрде ықпал етеді, адресат оны тіпті аңғармай қалады;
- б) манипулятор адамға объект, мақсатын жүзеге асыруға көмектесуші нәрсе ретінде қарайды.

Манипуляция процесін жүзеге асыруға мынадай лингвистикалық факторлар ықпал етеді:

1) **Персонификация**. Тақырыпатта не сөйлемде танымал адамның есімін не сөзін аттракция ретінде қолдану. Мысалы, елге танымал әншілерді, өнер жұлдыздарын, спортшылардың сөздері, пікірлері, сұхбаттарын саясаткерлер өздерінің саяси науқандарына, саяси әрекеттерінің жүзеге асуы үшін пайдаланады. Мысалы, елге танымал спортшы «Еліміздің болашағы ретінде агросекторды дамыту қолдаймын және сіздерді де қолдауға шақырамын» деген секілді саяси пікірлері халықтың ойына әсер етіп, ой-санасын бағдарлап, қолдауды сұрайды. Ол адамдар халықтың арасында жүріп, бұқаралық ақпараттар құралдарында үнемі көзге түсіп жүреді, халықты алдамайды, керісінше шын мәнінде көменгін тигізеді деп сенеді. Сөйтіп манипуляцияға түсіп қалғандарын білмей қалады.

2) **Прецедентті феномендерді қолдану**. Мысалы, *Egemen Kazakhstan, 2015* «Алашордашылардың жас буыны 37-жылдың репрессиясына ұшырады» (Егемен Қазақстан, 2015). Осы репрессияны қолдану арқылы халыққа ықпал етуге, отансүйгіштік оятуға шақырып, өзінің тарапына бұрмалайды.

3) **Эмоциялық-экспрессивті өйлемдер арқылы**. Мысалы, «Ресей басқа халықаралық құқық нормаларын бұзды. Сол себепті біз Еуразиялық одақтан **бас тартқан дұрыс**» (*Жас Алаш 2014, 14 Қазан*). Ресейдің теріс жағынан көрсетіп, бөтенсітіп, эмоционалды тұрғыда ықпал етіп, Еуразиялық одақтан шығуға насихаттап, өз тарапына тартады.

4) **Метафоралар**. Мысалы, «Бірақ намаз оқып жүрген бөтен ойы болмас деп ойлаған ана бүгінде «**Ұяттан өртеніп отырмын**» дейді» (*Жас Қазақ 2015, 20 Наурыз*). Метафораны қолданып, ұятты жанып жатқан өртке теңеп, адресатты жанашырлыққа шақырып, кешіріммен қаратуға бұрмалап отыр.

Қорытындылай келе, жоғарыда саяси дискурста қолданылатын кейбір стратегия және манипуляция түрлері талқыланды. Саясат саяси дискурста, саяси дискурс саяси стратегиялар, тактикалар, манипуляциялар арқылы жүзеге асады. Зерттеу саяси дискурста лингвистикалық, стилистикалық амалдардың жиі кездесетіні және манипуляцияны жүзеге

асыруға барынша ықпал етені айқындалды. Стратегиялар мен манипуляция түрлері, әсіресе президент сайлау науқандарында, парламент сайлауында қолданылады. Яғни саясаттың, саяси дискурстың негізгі мақсаты – билікке таласу, билікті қолда ұстап қалу және саяси билік қызметі мен өкілеттілігін бөліп беру.

1. Traupman www.utmn.ru
2. Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural language. – Oxford: Blackwell, 1983. – 279 p.
3. Teun A. Van Dijk “Discourse Studies: A multidisciplinary introduction”, Sage, Los Angeles, 2011 – 413 p.
4. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: «Советская энциклопедия», 1990. – 685 с.
5. Буркитбаева Г.Г. Деловой дискурс: Онтология и жанры. – Алматы: НИЦ: Ғылым, 2005. – 232 с.
6. Карасик В.И. о категориях дискурса // Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты: сб. Науч. Тр. – Волгоград; Саратов: Перемена, 1998. – С. 185-197
7. Wolfgang Thiele / Joachim Schwend / Christian Todenhage. Political discourse: different media – different intentions – new republicans. Stauffenburg Verlag, 2005. – p. 6-35
8. Ахатова Б.А. Политический дискурс и языковое сознание: монография. – Алматы: Экономика, 2006. – 302 с.
9. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. – М.: Гнозис, 2004. – 328 с.
10. Филинский А.А. Критический анализ политического дискурса предвыборной компаний 1999 – 2000 гг.: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. -Тверь, 2002. – 163 с.
11. Dictionary Cambridge. org/ dictionary/English/ideology
12. Михалева О.Л. Политический дискурс как сфера реализации манипулятивного воздействия; диссертация кандидата филологических наук: 10.02.01. – Иркутск, 2004. – 289 с.
13. Бобровская Г. В. Элокутивные средства газетного дискурса в коммуникативно-прагматическом аспекте (на материале русского языка): дис. ... д-ра фил. наук. – Волгоград, 2011 – 421 с.

БҰЙРЫҚ РАЙ ФОРМАЛАРЫНЫҢ ИЛЛОКУТИВТІК СӨЙЛЕУ АКТІЛЕРІНДЕГІ ФУНКЦИОНАЛДЫ-СЕМАНТИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Таусоғарова А.К.

Әл-Фараби ат. ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан
aiauzhan@mail.ru

Түйіндемесі: Қазіргі лингвистикадағы адамға орталықтанған ғылыми парадигмаға сәйкес тілдік таңбаның мән-мағынасы мен мазмұнын оны қолданушы адамнан, сондай-ақ, сол сөйлеу жағдайынан тыс анықтау мүмкін емес. Мақалада заң тұрғысынан тыйым салынатын кейбір әрекеттерге үндеу немесе түрткі болу мүмкіндігі бар сөйлеу актілеріндегі бұйрық рай формаларының функционалды-семантикалық ерекшеліктері қарастырылады. Автор тілдік тұлғаның кейбір сөйлеу актілеріндегі бұйрық рай формаларының кеңес беру, пікір білдіру, бағалау ниетін білдіру мақсатындағы қолданыстарына талдау жасайды.

Тірек сөздер: сөйлеу актілері, иллокутивтік сөйлеу актісі, бұйрық рай формалары, функционалды-семантикалық ерекшеліктер

Резюме. В соответствии с антропоцентрической научной парадигмой современной лингвистики раскрыть всю глубинную семантику языкового знака возможно лишь с учетом контекста речевой ситуации и самого интерпретатора. В настоящей статье рассматриваются функционально-семантические особенности грамматических форм повелительного наклонения в речевых актах как средств пропаганды и возможных противоправных действий. В статье осуществлен анализ средств выражения совета, мнения, оценки.

Ключевые слова: речевые акты, иллокутивные речевые акты, формы повелительного наклонения, функционально-семантические особенности

Abstract. In accordance with the anthropocentric scientific paradigm of modern linguistics, it is possible to disclose all the deep semantics of the linguistic sign only taking into account the context of the speech situation and the interpreter itself. This article deals with the functional and semantic features of grammatical forms of imperative mood in speech acts as means of propaganda and possible unlawful actions are considered. The article analyzes the means of expression of the council, opinion, and evaluation.

Keywords: speech acts, illocutionary speech acts, imperative mood forms, functional-semantic features